

Utmaningar och positiva erfarenheter av distansundervisningen under pandemin – erfarenheter ur samordnarperspektiv

(Ingress):

Den bild av utmaningar och positiva erfarenheter för studenter med funktionsnedsättning som framträder i det här avsnittet, är framtagen ur samordnarperspektiv utifrån kontakter med studenter med riktat pedagogiskt stöd under höstterminen 2020.

Texten är förankrad i den nationella referensgruppen för Stockholms universitets uppdrag ”nationella medel för riktat pedagogiskt stöd”. Där representeras nu Göteborgs, Malmö, Umeå, Uppsala och Örebro universitet samt Mittuniversitetet, Högskolan i Borås och Södertörns högskola.

Inledning

Stockholms universitet har ett särskilt uppdrag som omfattar att årligen fördela ett extra ”högskolegemensamt” anslag, så kallade riktade nationella medel¹. Medlen används till att delvis täcka kostnader för personellt pedagogiskt stöd för studenter med funktionsnedsättning för att undanröja eller överbrygga funktionshinder i studiesituationen. I uppdraget ingår även att inhämta och sammanställa statistik från landets lärosäten om antalet kända studenter, det vill säga antalet studenter som under det gångna året beviljats olika former av riktat pedagogiskt stöd. Sammantaget under året 2020 var det 22 912 studenter som genom samordnaren beretts tillgång till lärosätenas stödresurser².

Genom det nationella uppdraget finns ett nätverk som samlar samordnare för riktat pedagogiskt stöd vid landets lärosäten - samordnarnätverket - samt en nationell referensgrupp där nio lärosäten representeras. De erfarenheter av hur studenter med riktat pedagogiskt stöd har påverkats av perioden av distansundervisning under pandemin som presenteras är inhämtade från samordnarnätverket och diskuterade i den nationella referensgruppen. I texten

¹ För en övergripande beskrivning av uppdraget och hur det genomförs, se www.su.se/ps

² Se Stockholms universitets årsredovisning 2020 och tidigare år på adressen: www.su.se/om-universitetet/universitetsfakta/%C3%A5rsredovisningar

beskrivs ett urval insamlade erfarenheter och signaler från studenter med pedagogiskt stöd, från och med oktober 2020 till och med januari 2021.

Viktigt att komma ihåg är att studenter med pedagogiskt stöd är en heterogen ”studentgrupp”. De är i förstone studenter bland andra studenter, och delar övriga studenters varierade erfarenheter av studievillkoren under pandemin. En del studenter med pedagogiskt stöd har signalerat positiva erfarenheter av distansstudievillkoren. Andra studenter har på ett eller annat vis drabbats mer av de förändrade studievillkoren än övriga studenter.

De tekniska och pedagogiska utmaningarna och möjligheterna går hand i hand och presenteras tillsammans tematiskt i avsnitten *undervisning*, *egna studier* samt *examination*.

Undervisning

Övergången till föreläsningar och undervisning på distans har inneburit både utmaningar och möjligheter. Föreläsningarna har delvis förinspelats och delvis givits i realtid vilket får olika konsekvenser i termer av tillgänglighet.

Att föreläsningar spelas in och finns tillgängliga under kursens gång upplevs som något positivt av många studenter. En del studenter som tidigare beviljats riktat pedagogiskt stöd i form av anteckningsstöd³ upplever att de inte längre är i behov av det. När föreläsningarna är inspelade kan studenten pausa och ta den tid hen behöver för att göra anteckningar och möjligheten att se hela eller delar av föreläsningen igen för repetition uppskattas.

Föreläsningarna har därmed blivit mer tillgängliga för vissa grupper av studenter vilkas behov av pedagogiskt stöd har minskat.

Andra grupper, exempelvis studenter med hörselnedsättning, har upplevt perioden av distansundervisning som utmanande. Studenterna lyfter att kvalitén på de inspelade föreläsningarna varierar. Det förefaller handla om både tekniska förutsättningar och teknisk kompetens hos undervisande personal. Det kan handla om bristande ljudkvalité, störande ljud från exempelvis andra studenters mikrofoner och föreläsare med otydlig kamerabild alternativt ingen kamerabild alls, vilket försvårar möjligheten att ta hjälp av att läsa på läpparna. För undervisning i seminarieform lyfter många studenter att det är ett problem om medstudenterna inte har sin kamera igång. Det försvårar för studenten att delta fullt ut i seminariet.

³ Stödformen anteckningsstöd innebär att studenter som av olika skäl har svårt att anteckna vid föreläsningar får föreläsninganteckningar skickat till sig av en kurskamrat.

Sammantaget har de nya studievillkoren varit utmanande för studenter med hörselnedsättning och fler blir beroende av pedagogiskt stöd för att överbrygga hinder i studiesituationen.

Även för teckenspråkiga studenter har distansundervisningen i många fall varit utmanande. Campusbaserad undervisning och digitala föreläsningar som sker i realtid teckenspråkstolkas i regel. I perioden av distansundervisning har förinspelade föreläsningar utgjort en oväntat stor del av undervisningen. Dessa har vid flertalet lärosäten textats eller undertextats för att göras tillgängliga, medan istället tolkning av filmerna har erbjudits vid några lärosäten - exempelvis Göteborgs universitet. Konsekvensen för många teckenspråkiga studenter har varit att en stor del av undervisningen erbjudits textbaserad på skriven svenska (och engelska) eftersom även de föreläsningarna när de förinspelas endast blir tillgängliga genom text. Att endast mindre delar av undervisningen ges på studenternas första språk - teckenspråk - kan även skapa hinder för utvecklingen av ett levande språk på teckenspråk i de ämnesområden studenterna bedriver sina studier.

För att möta upp behovet av teckenspråkstolkning av förinspelade föreläsningar, tog Stockholms universitet tillsammans med den nationella referensgruppen beslut om att under vårterminen 2021 erbjuda möjlighet att redovisa kostnader för teckenspråkstolkning av förinspelade föreläsningar som ersätter liveföreläsningar. Lärosätena har alltså möjlighet att, till skillnad från tidigare, få kostnadstäckning för teckenspråkstolkning av förinspelade föreläsningar i ”campusutbildning”. Beslutet gäller för vårterminen 2021 och med en trolig förlängning hösten 2021.

Mängden förinspelat undervisningsmaterial har även aktualiserat frågan om undertextning av filmer. Det är en fråga om generell tillgänglighet av godo för den bredare studentgruppen, men för många studenter med funktionsnedsättning i synnerhet. Den gängse uppfattningen är att merparten av det filmade undervisningsmaterial som produceras vid lärosäten idag inte undertextas, trots vetskapen om att undertextning är en tillgänglighetsfråga, som i sin tur förutsätter resurser och kompetens.

Inom gruppen studenter med funktionsnedsättning har digitala föreläsningar föranlett att några grupperns behov av pedagogiskt stöd minskat medan hos andra grupper har behovet av stödinsatser ökat. Utmaningen att tillgängliggöra undervisning har ändrat karaktär men kvarstår vid digitala föreläsningar. För att bibehålla tillgängligheten i digitala föreläsningar krävs bra teknisk utrustning som kamera och mikrofon samt en kompetenshöjning hos

undervisande personal i exempelvis mikrofonteknik och att skapa en bra ljudmiljö, för att inte bygga in onödiga hinder i undervisningen.

Egna studier

Under perioden av distansundervisning har många studenter upplevt en avsaknad av kontaktytor mot både lärare och kurskamrater. Avsaknaden av kontaktytor och ett naturligt sammanhang resulterar i att studenter upplever svårigheter med motivation, planering, struktur och verkställande. För studenter som hade svårt med struktur och planering redan innan undervisningen flyttades online, exempelvis med anledning av en funktionsnedsättning, blir den nya online-situationen än mer utmanande.

Många studenter upplever att den informella kontakten med andra studenter i kursen är något som saknas. Att söka kontakt med studiekamrater på distans, på eget initiativ, upplevs som svårt. Det saknas ett naturligt sammanhang att ställa frågor, utbyta idéer och diskutera. Det drabbar särskilt studenter som är starka verbalt, som lär genom samtalet och i mötet med andra, och som har ett behov av att diskutera och resonera för att förstå och lära sig.

Avsaknaden av kontaktytor och mötesplatser får konsekvenser för det riktade pedagogiska stödet. Behovet av mentorskap⁴ har ökat under den här perioden vilket också syns tydligt i de ökade kostnader för mentorskap som redovisats nationellt 2020 i jämförelse med 2019.⁵ Studenter som inte tidigare haft behov av pedagogiskt stöd i form av en mentor har efterfrågat det under perioden av distansundervisning.

Det ökade behovet av riktat pedagogiskt stöd går också att möta upp med åtgärder för generell tillgänglighet för alla studenter, vilket lärosäten visat prov på under den här perioden. Goda exempel från lärosätena är lärare som veckovis har allmänna frågestunder och som har det digitala klassrummet öppet före och efter föreläsningarna för att finnas tillgänglig för frågor. Det finns även goda exempel på initiativ för att skapa informella kontaktytor mellan studenterna där lärare uppdrar studenterna att träffas digitalt i mindre grupper för att lösa ett problem, diskutera en frågeställning eller reflektera över kursens upplägg, och på så vis

⁴ Mentorskap är en stödform som innebär att en student med funktionsnedsättning träffar en mentor vanligen en gång i veckan för att arbeta med bl.a. struktur, planering och studievanor. Mentorn kan vara en annan studievän student, en senior mentor (vanligen senior lärare), en mentorsamordnare – dvs en samordnare inriktad på mentorsverksamhet eller en professionell mentor/studiehandledare.

⁵ Se Stockholms universitets årsredovisningar på den här adressen: <http://www.su.se/om-universitetet/universitetsfakta/%C3%A5rsredovisningar>

uppmuntra kontaktskapande och den lärprocess som sker mellan studenter utanför klassrummet.

Ytterligare exempel från lärosätena är lärare som tidsmässigt begränsar tillgången till en inspelad föreläsning och sedan följer upp med ett seminarium eller en diskussion för att studenterna ska få möjlighet att diskutera med varandra och ställa frågor kring den föreläsning de precis har tagit del av.

”Supplemental Instruction” eller ”Samverkansinläring (SI)” är ett exempel på en form av mentorskapsprogram som erbjuds alla studenter vid, eller inom, några lärosäten. Förenklat kan det beskrivas som en studiecirkel som knyts till en utmanande kurs. Tanken med SI är att studenterna ska bearbeta utmanande kursmaterial genom diskussion i grupp, där fokus ligger på att förklara och förtydliga för varandra sådant som ter sig svårt. SI-passet leds av en ”äldre” student, det vill säga en student som tidigare läst och klarat kursen med gott resultat.

Ovanstående är exempel på initiativ i termer av generell tillgänglighet till godo för den bredare studentgruppen men kan främja tillgänglighet för gruppen studenter med funktionsnedsättning - och därmed även reducera behovet av riktat pedagogiskt stöd.

Även andra stödfunktioner utanför undervisningen har under perioden med distansundervisning visat på goda exempel. Skrivverkstäder och matematikstugor som tidigare varit övervägande campusbundna, har övergått till digitala lösningar som fungerar väl för studenter på distans och varit välbesökta. Det är önskvärt att dessa typer av flexibla lösningar behålls och även erbjuds när undervisningen återgår till campus, för att möta en varierad studentgrupps behov.

Examination

Beträffande examination på distans finns ett antal tydliga ”trender” som förekommer vid många lärosäten.

Under perioden av distansundervisning har tidsbegränsningar blivit en viktig faktor i strävan att minimera risken för fusk och upprätthålla rättssäkerhet vid examination på distans.

Beträffande examinationer på campus, som exempelvis vid salstentamen, har tiden tidigare varit en faktor men sällan ett medel för att upprätthålla rättssäkerhet. Det har varit vanligt att tiden för examinationer som ursprungligen utgjorts av salstentamen och som ställts om till en ny form av hemtentamen, förkortats för att minimera studenternas möjlighet till fusk.

Den här åtgärden får konsekvenser i termer av generell tillgänglighet men påverkar i synnerhet studenter med funktionsnedsättning som rekommenderats förlängd skrivtid inom ramen för sitt riktade pedagogiska stöd.

Samordnare beskriver att studenter i lägre grad än tidigare har fått förlängd tid vid tentamen beviljad av examinator under den här perioden.⁶ Färre studenter får alltså tillgång till en anpassning i studiesituationen som tidigare erbjudits och ofta bedömts som skälig och rimlig. Den korta examinationstiden får också konsekvenser för de studenter som blir beviljade förlängd skrivtid. Många lärosäten arbetar med en procentsats som reglerar omfattningen av förlängningen. Är tentamenstiden kort blir således också förlängningen av skrivtid kort. Studenterna ifråga upplever att de inte får den tid de behöver för att genomföra examinationen.

Ytterligare en konsekvens av att tiden används som en faktor för att motverka fusk och upprätthålla rättssäkerhet är att studenter som rekommenderats förlängd skrivtid och får det beviljat, avkrävs att skriva tentamen på plats på campus under bevakning. Vid flera lärosäten villkoras alltså möjligheten till pedagogiskt stöd, det vill säga att när kurskamraterna skriver tentamen hemifrån, måste studenter med pedagogiskt stöd i form av förlängd skrivtid ta sig till campus. Den här typen av förfarande kan innebära att studenterna i fråga inte ges likvärdiga examinationsvillkor.

Vidare har olika varianter av hemtentamen vuxit fram under perioden av distansexamination. Vid många lärosäten ges tentamen i form av quiz eller flervalsfrågor för att mäta kursmål som prövar förmågan att redogöra för, minnas eller definiera. Flervalsfrågor där alternativen är likartade kan vara svåra att särskilja för studenter med exempelvis läs- och skrivsvårigheter. Beroende på mjukvaran som används för att examinera via flervalsfrågor/quiz så kan problem uppstå för studenter som använder hjälpmedel för uppläsning exempelvis talsyntes eller skärmläsare.

Sammantaget har de förkortade examinationstiderna och nya varianter för tentamen hemifrån vid många lärosäten fått konsekvenser för studenter med riktat pedagogiskt stöd.

⁶ Vid flertalet lärosäten kan samordnare endast ge studenten en rekommendation om förlängd tid vid skriftliga examinationer. Sedan är det upp till kursansvarig/examinerande lärare att bevilja, modifiera eller avslå rekommendationen.